

ریکراوی لیکۆلینه وهو گه شه پیدان (RDO)
Research and Development Organization

پروژهی چاودیریکردنی به ئینه کانی هه ئبژاردنی
په رله مانی کوردستان سالی (2018)

راپورتی سالی یه که م
(2019/9/30 – 2018/9/30)

پیشهکی

له پۆژی (2018/9/30) هاوالتیانی هه‌ریمی کوردستان چونه سهر سندوقه‌کانی ده‌نگدان بۆ هه‌لبژاردنی ئەندامانی خوولی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان.

دوای په‌سندکردنی ئەنجامه‌کان له‌لایه‌ن کۆمسیۆنی بالای هه‌لبژاردن و راپرسی له‌هه‌ریمی کوردستان، له‌پۆژی (2018/11/6) دا، یه‌که‌م دانیشتنی خوولی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان به‌رپۆه‌چوو. به‌پێی پێپه‌وی ناوخۆ، ئەم دانیشتنه‌ له‌لایه‌ن به‌ته‌مه‌نترین ئەندامی په‌رله‌مان به‌رپۆه‌چوو (پێئینگ محهمه‌د هه‌روری) که له‌لیستی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، ئەندامانی په‌رله‌مان یه‌که‌ به‌یه‌که‌ سویندی یاساییان خوارد. به‌هۆی ئه‌وه‌ی ناکوکی زۆر له‌نیوان لیسته‌کانی په‌رله‌مان هه‌بوو له‌باره‌ی دامه‌زراندنی کابینه‌ی تازه‌ی حکومه‌ت، بۆیه‌ سه‌رۆکی کاتی په‌رله‌مان رایگه‌یاند "زۆربه‌ی فراکسیۆنه‌کان پینشیاریان کردووه‌ دانیشتنه‌که‌ به‌کراوه‌یی به‌ئێدریته‌وه‌ تاوه‌کو لایه‌نه‌ سیاسیه‌کان ده‌گه‌نه‌ ریکه‌وتن له‌سه‌ر شیوازی پیکه‌ینانی کابینه‌ی نوێی حکومه‌ت". ئینجا سه‌رۆکی کاتی ئەم پینشیااره‌ی خسته‌ ده‌نگدان، به‌زۆرینه‌ی ده‌نگی ئەندامانی په‌رله‌مان په‌سندکرا، ئەمیش بۆیه‌ کۆبوونه‌وه‌که‌ی به‌کراوه‌یی هیشته‌وه‌، تا ئه‌و کاته‌ی لیسته‌کان ده‌گه‌نه‌ ریکه‌وتن، به‌وه‌ش کۆتایی به‌دانیشتنه‌که‌ هینا.

دانیشتنه‌کانی په‌رله‌مان

دوای تپه‌ه‌پینی نزیکه‌ی دوو مانگ و نیو، له‌پۆژی (2019/2/18) دا، په‌رله‌مانی کوردستان به‌بێ ئاماده‌بوونی هه‌ردوو فراکسیۆنی یه‌کیته‌ی نیشتیما‌نی کوردستان و یه‌گه‌رتووی ئیسلامی کوردستان، ده‌ستی به‌ته‌واوکردنی دانیشتنه‌ کراوه‌که‌ی خۆی کرده‌وه‌.

له‌م دانیشتنه‌دا ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی په‌رله‌مان هه‌لبژێردرا. د. قالا فه‌رید کاندیدی پارتی دیموکراتی کوردستان به‌ (63) ده‌نگ به‌سه‌رۆکی په‌رله‌مان هه‌لبژێردرا، هه‌روه‌ها هینم ئەحمه‌د هه‌ورامی به‌ (68) ده‌نگ به‌جیگری یه‌که‌می سه‌رۆک و، مونا نه‌بی به‌ (60) ده‌نگ به‌جیگری دووه‌می سه‌رۆک هه‌لبژێردرا. له‌م دانیشتنه‌ی په‌رله‌ماندا له‌کۆی (111) ئەندامی په‌رله‌مان، (76) ئەندام به‌شدارییان کردوو، (35) ئەندامیش بایکوته‌ی ئەم دانیشتنه‌یان کرد. به‌هه‌لبژاردنی ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی، بپیا‌ری ژماره‌ (1) ی دانیشتنی ده‌سپیک‌ی خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌م له‌پۆژی (2019/2/18) به‌ئیمزای پێئینگ محهمه‌د هه‌روری سه‌رۆکی کاتی په‌رله‌مان، ده‌رچوو.

دانیشتنی (1) ی نا ئاسایی سالی یه کهم له خوولی هه لێژاردنی پینجه می په رله مانى کوردستان، له پۆژی (2019/2/26) به سه روکایه تی دهسته ی تازهی سه روکایه تی په رله مان، بۆ هه لێژاردنی لێژنه ی یاسایی به پێوه چوو، بۆ ئه وه ی فراکسیۆنى یه کێتی نیشتمانی کوردستان به شداری له م لێژنه یه دا بکات. ههروه ها له م دانیشتنه دا سه روکی فراکسیۆنى یه کگرتووی ئیسلامی په خنه ی له دهسته ی سه روکایه تی په رله مان گرت که هه یج ئه ندامیکی فراکسیۆنه که یان له لێژنه ی یاسایی دانه نراوه. به هه لێژاردنی لێژنه ی یاسایی، بپاری ژماره (2) ی دانیشتنی نا ئاسایی ژماره (1) ی خوولی هه لێژاردنی پینجه م له پۆژی (2019/2/18) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو. به وه ش کۆبوونه وه نا ئاساییه کانی په رله مان ته واو بوون و په رله مانى کوردستان چوو ناو وه رزی به هاره ی سالی یه کهم ی خوولی پینجه م و کۆبوونه وه ئاساییه کانی په رله مان ده ستیان پیکرد.

له پۆژی (2019/3/1) دا، دانیشتنی ژماره (1) ی ئاسایی خوولی به هاره ی په رله مان به پێوه چوو، ئه م دانیشتنه زیاتر دانیشتنیکی پرۆتۆکۆلی بوو بۆ کردنه وه ی خوولی به هاره ی په رله مان، که عورف وایه سه روکی په رله مان وتاریکی تیدا پێشکەش ده کات له باره ی ئه رکه چاوه پوانکراوه کانی ئه م خووله ی په رله مان.

دانیشتنی ژماره (2) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی هه لێژاردنی پینجه می په رله مانى کوردستان، له پۆژی (2019/3/12) به پێوه چوو. له م دانیشتنه دا (14) لێژنه ی هه میشه ی په رله مان هه لێژێردان. ههروه ها دوو ئه ندامی فراکسیۆنى یه کێتی نیشتمانی کوردستانیش بۆ لێژنه ی یاسایی به بپاری ژماره (3) ی په رله مان ده نگیان له سه ردرا. به هه لێژاردنی ئه م دوو ئه ندامه تازیه بۆ لێژنه ی یاسایی، بپاری ژماره (3) ی دانیشتنی ئاسایی ژماره (2) ی خوولی هه لێژاردنی پینجه م له پۆژی (2019/3/12) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو. هه ر له و دانیشتنه شدا، بپاری ژماره (4) ی دانیشتنی ئاسایی ژماره (2) ی خوولی هه لێژاردنی پینجه م له پۆژی (2019/3/12) به ئیمزای دهسته ی سه روکایه تی په رله مان، ده رچوو، که تایبه ت بوو به پیکه یانی ئه م لێژنه هه میشه ییانه ی په رله مان: (لێژنه ی دارایی و کاروباری ئابووری، لێژنه ی پێشمه رگه و ناوخوا ئاسایش و ئه نجومه نه خو جییه کان، لێژنه ی کشتوکال و ئاودیری، لێژنه ی په روه ده و خویندنی بالاو تووژینه وه ی زانستی، لێژنه ی کاروباری ته ندروستی و ژینگه و مافی به کاربه ر، لێژنه ی کاروباری شه هیدان و جینۆسایدو زیندانیا نی سیاسی، لێژنه ی په یوه ندییه کان و

پهوهندی کوردستانی، لیژنه‌ی ناوچه کوردستانییه‌کانی دهره‌وه‌ی ههریم، لیژنه‌ی وزه و سامانه سروشتیه‌کان و پیشه‌سازی و بازرگانی، لیژنه‌ی شاره‌وانی و گواسته‌وه‌و گه‌یاندن و گه‌شتوگوزارو ئاوه‌دانکردنه‌وه‌و وه‌به‌ره‌ینان، لیژنه‌ی پۆشنبیری و کۆمه‌لگه‌ی مه‌ده‌نی و وه‌رزش و لاوان، لیژنه‌ی ده‌سپاکی و کاروباری په‌رله‌مان و سکالا، لیژنه‌ی ئه‌وقاف و کاروباری ئایینی، لیژنه‌ی کاروباری کۆمه‌لایه‌تی و داکوکیکردن له‌مافی ئافره‌ت و مافی مرۆف.

دانیشتنی ژماره (3) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژی (2019/3/30) به‌پۆه‌چوو. له‌م دانیشتنه‌دا پینشینیاری کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریم خرابووه‌ پوو که به‌یاسای ژماره (2) ی سالی (2017) ده‌سه‌لاته‌کانی سه‌رۆکی ههریم له‌نیوان سه‌رۆکی په‌رله‌مان و سه‌رۆکی حکومه‌ت و سه‌رۆکی ده‌سه‌لاتی دادوهریه‌وه‌ دابه‌شکرا بوو، هه‌روه‌ها له‌خوولی چواره‌می په‌رله‌ماندا به‌ژماره‌ یاسای (10) ی سالی (2018) دا، دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمیش هه‌له‌سه‌ی‌درابوو، خرابووه‌ به‌رنامه‌ی کار.

دوای خویندنه‌وه‌ی (پینشینیاری کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان – عیراق و هه‌مواری شیوازی هه‌لبژاردنی سه‌رۆک تا په‌سندکردنی ده‌ستور) که به‌ئیمزای (68) په‌رله‌مانتار ئاراسته‌ی لیژنه‌ی یاسایی کرابوو، له‌نیو لیژنه‌ی یاسایی به‌ئیمزای (7) په‌رله‌مانتار بۆ سه‌رۆکایه‌تی نێردرا بوو، له‌لایه‌ن لیژنه‌ی یاسایی خوینرایه‌وه، دواتر له‌لایه‌ن سه‌رۆکی په‌رله‌مانه‌وه‌ ئاراسته‌ی لیژنه‌که‌ کرایه‌وه‌ تاوه‌کو راپۆرتی کۆتایی له‌باره‌یه‌وه‌ بنووسریت.

دانیشتنی ژماره (4) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژانی (2019/4/3 – 2) به‌پۆه‌چوو، که تایبه‌ت بوو به‌خویندنه‌وه‌ی دووه‌می کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان، وتووێژکردن له‌باره‌ی ئه‌م یاسایه‌.

دانیشتنی ژماره (5) ی ئاسایی سالی یه‌که‌م له‌خوولی هه‌لبژاردنی پینجه‌می په‌رله‌مانی کوردستان، له‌پۆژانی نیوان (2019/5/8 – 4/10) به‌پۆه‌چوو، له‌م دانیشتنه‌دا دوای وتووێژ، پینشینیاری یاسای کاراکردنه‌وه‌ی دامه‌زراوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی ههریمی کوردستان، به‌ده‌نگی (89) په‌رله‌مانتار، به‌یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) په‌سندکرا. له‌م یاسایه‌ تازیه‌دا سه‌رۆکی ههریم له‌بری یه‌ک جیگر، دوو جیگری ده‌بیت و ده‌سه‌لاته‌کانیان له‌لایه‌ن سه‌رۆکی ههریمه‌وه‌ دیاری ده‌کریت و، هه‌روه‌ها سه‌رۆکی ههریمیش له‌نیو په‌رله‌ماندا هه‌له‌به‌ژیریت. ئه‌م یاسایه‌ وه‌کو بپیری ژماره (5) ی په‌رله‌مانی کوردستان، له‌لایه‌ن ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی په‌رله‌مانه‌وه‌ ئیمزاکراوه‌.

دانیشتنی ژماره (6) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/5/28) به پۆیه چوو، بریاری ژماره (6) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به ههلبژاردنی نیچیرقان بارزانی به سه رۆکی هه ری می کوردستان، به پشت به ستن به حوکمه کانی برگه (1) ی ماده ی (56) له یاسای ژماره (1) ی سالی (1992) هه موارکراوی و خالی (5،6) له برگه ی یه که می ماده ی (4) له یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) ی په رله مانی کوردستان به پۆیه چوو. ئەم بریاره به ئیمزای د. قالا فه رید سه رۆکی په رله مان له پۆژی (2019/5/28)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (7) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/10) به پۆیه چوو، که تایبته بوو به پیکاره کانی سویندخواردنی نیچیرقان بارزانی سه رۆکی هه ری می کوردستان، ئینجا دوا ی به پۆیه چوونی پرۆسه ی سویندخواردنه که، هه ندیک له میوانه کانی ئەم رپۆره سمه وتاریان خویندنه وه، پاشان سه رۆکی تازه ی هه ری م وتاریکی پیشکه شکرد. دواتر پرۆسه ی ناوانی سه رۆکی ئەنجومه نی وه زیرانی هه ری می کوردستانی به پۆیه چوو. ئەم کۆبوونه وه یه له ته لاری په رله مان به پۆیه نه چوو، به لکو گوازا بۆوه بۆ هۆلی شه هید سه عد عه بدوللاو له وی به پۆیه چوو.

دانیشتنی ژماره (8) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/11) به پۆیه چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (7) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به ناوزه دکردنی مه سرور بارزانی بۆ پۆستی سه رۆکی ئەنجومه نی وه زیرانی هه ری می کوردستان، که به پشت به ستن به حوکمه کانی برگه (3) ی ماده ی (56) له یاسای ههلبژاردنی په رله مانی کوردستان ژماره (1) ی سالی (1992) هه موارکراو له په رله مانی کوردستان له دانیشتنی ئاسایی ژماره (8) ی پۆژی (2019/6/11) به پۆیه چوو. ئەم بریاره به ئیمزای د. قالا فه رید سه رۆکی په رله مان له پۆژی (2019/6/11)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (9) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان، له پۆژی (2019/6/30) به پۆیه چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (8) ی په رله مانی کوردستان ده رچوو، که تایبته بوو به دریزکردنه وه ی خوولی به هاره ی سالی یه که م له خوولی ههلبژاردنی پینجه می په رله مانی کوردستان که به پی پی پی ره وی ناوخۆ ده بووایه له پۆژی (2019/6/30)

کۆتایی پى بىت. به پى ئه م بپياره خوولى به هاره تاوه كو پۆزى (2019/7/15) دريژكرايه وه كه ده كاته ته نيا دوو ههفته.

دانيشتنى ژماره (10) ي ئاساي سالى يه كه م له خوولى هه لباردنى پينجه مى په رله مانى كوردستان، له پۆزى (2019/7/6) به پيوه چوو، تييدا خويندنه وه ي يه كه م بو سى پيشنيازي ياساي خويندانه وه، دواي خويندنه وه يان له لايه ن سه رۆكايه تي په رله مانه وه ئاراسته ي ليژنه پيوه نديداره كان كران. پيشنيازه ياسايه كان برىتى بوون له (پيشنيازي ياساي مرؤف سازى له هه ريمى كوردستان)، (پيشنيازي ياساي به خاوه نكردى ئه و زه وييانه ي زيده پوييان له سه ر كراوه له سنورى شاره وانويه كان له هه ريمى كوردستان). (پيشنيازي ياساي هه موارى ياساي ژماره (3) ي سالى (2009) ي ياساي پاريزگاكانى هه ريمى كوردستان).

دانيشتنى ژماره (11) ي ئاساي سالى يه كه م له خوولى هه لباردنى پينجه مى په رله مانى كوردستان، له پۆزى (2019/7/7) به پيوه چوو، تييدا خويندنه وه ي دووم بو ياساي هه موارى ياساي ژماره (3) ي سالى (2009) ي ياساي پاريزگاكانى هه ريمى كوردستان كرا.

دانيشتنى ژماره (12) ي ئاساي سالى يه كه م له خوولى هه لباردنى پينجه مى په رله مانى كوردستان، له پۆزى (2019/7/8) به پيوه چوو، په رله مانى كوردستان ياساي ژماره (2) ي سالى (2019)، كه برىتى بوو له ياساي هه موارى يه كه مى ياساي ژماره (3) ي سالى (2009) ي په سنكره به ناوى (ياساي پاريزگاكانى هه ريمى كوردستان - عىراق). ئه م ياسايه له پينچ ماده پيكه اتبوو، به پى ماده ي يه كه مى ئه م هه مواره ياسايه، هه لباردنى پاريزگارى شاره كان له ده ره وه يا له نيوان ئه ندامانى ئه نجوومه ن ده بىت، به و مانايه ي مه رج نيه پاريزگار ئه ندامى ئه نجوومه نى پاريزگا بىت و به شدارى له هه لباردنى ئه نجوومه نى پاريزگاكان كرديت وه كو ئه وه ي له نيو ياسا كه ي پيشتردا هه بوو. ئه وه ش دووم ياسا بوو كه په رله مانى كوردستان له م خوله دا ده رى بكات، دواي ده ركردنى ياساي ژماره (1) ي تاييه ت به كاراكردنه وه ي دامه زراوه ي سه رۆكايه تي هه ريم.

دانيشتنى ژماره (13) ي ئاساي سالى يه كه م له خوولى هه لباردنى پينجه مى په رله مانى كوردستان، له پۆزى (2019/7/10) به پيوه چوو، له م دانيشتنه دا بريارى ژماره (9) ي په رله مانى كوردستان ده رچوو، كه به پشت به ستن به بپگه ي (4) ي ماده ي (56) له ياساي هه لباردنى په رله مانى كوردستان ژماره (1) ي سالى (1992) هه مواركراو، ماده ي شه شه م ي ياساي ژماره

(3) ى سالى (1992) ى ھەمۆارکراو، پەرلەمانى كوردستان لەدانیشتنى ئاسایى ژمارە (13) ى خۆیدا، بېریارى ژمارە (9) ى دەركرد، كە تاییبەت بوو بەیەكەم: متمانەدان بەسەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران. دووھم: خویندنەوہى ناوى وەزیرەكان لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران بۆ متمانە پیدان. سییەم: خویندنەوہى ھیلە گشتییەكانى بەرنامەى كابینەى وەزارى نۆیەم لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیرانەوہ. بەم شیوہیە كابینەى وەزارى نۆیەمى ھەریمی كوردستان بەسەرۆكایەتى مەسرور بارزانى و قوباد تالەبانى وەكو جیگرى سەرۆك و، (21) وەزیر پیکھاتبوو. ئەم بېریار بەئیمزای ھیمن ھەورامى جیگرى یەكەمى سەرۆكى پەرلەمان دەرچووہ.

دانیشتنى ژمارە (14) ى ئاسایى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/7/11) بەرپۆھچوو، لەم دانیشتنەدا بېریارى ژمارە (10) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە بەپشت بەستن بەمادەى (48) لەیاسای ژمارە (1) ى سالى (1992) ھەمۆارکراو، ھوكمى بېرگەى چوارەمى مادەى (15) لەپەرپەوى ناوخۆى پەرلەمانى كوردستان، پەرلەمان بېریاریدا بەھەلبژاردنى د. رېواس فایق بۆ پۆستى سەرۆكى پەرلەمان. ھەرۆھا لەم دانیشتنەدا خویندنەوہى یەكەمى بۆ پینشینیازى بېریارى دیارکردنى پۆژى (2014/8/3) وەكو پۆژى كۆمەلگۆژى ئیزدییهكان، بەرپۆھچوو.

دانیشتنى ژمارە (3) ى نا ئاسایى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/8/3) دا، بەرپۆھچوو. لەم دانیشتنەدا بېریارى ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تییدا پەرلەمانى كوردستان بېریاریدا پۆژى (8/3) ى ھەموو سالیك، بەرپۆژى جینۆسایدی ئیزدییهكان لەسەر دەستى دەولەتى ئیسلامى دیارى بكریت.

دانیشتنى كردنەوہى خوولى پاییزەى گریدان لەسالى یەكەمى خوولى پینجەمى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/9/1) بەرپۆھچوو. لەدەسپیکى ئەم دانیشتنەدا د. رېواز فایق وتاریكى پینشكەشكردو تییدا ئاماژەى بۆ ئەوہ كرد كە لەوہتەى ئەم خوولەى پەرلەمان دەستبەكار بووہ، (3) پینشینیازە یاساو بېریار پەسندكراون. (14) پینشینیازە یاساو بېریار ئاراستەى حكومەت كراون. (2) پینشینیازە یاسا مەرجى پووالەتى پینشینیازە یاسایان تییدا نەبووہو گێردراوہتە بۆ ئەو پەرلەمانتارانەى كە واژووین لەسەر كردوہ، بۆ ئەوہى چاكى بكەنەوہ. (1) پینشینیازە یاسا ئاراستەى حكومەت كراوہ بۆ ئامادە بوون لەكۆبوونەوہى لیژنەى تاییبەتمەند. (6) پینشینیازە یاساو بېریار ئامادە كراون بۆ خویندنەوہى یەكەم. (2) پینشینیازە یاسا بەزمانى عەرەبى

نووسراون و نێردراون بۆ وههگێرپان بۆ سهه زمانی کوردی. (1) پێشنييازە ياسا له لایه ن لیژنه ی ياسایی رههتکراوه ته وه. (2) پێشنييازە ياسا ههيشتا ئاراسته ی لیژنه ی ياسایی نههکراوه. (1) پێشنييازە ياسا ئاراسته ی لیژنه ی ياسایی کراوه وه ههيشتا نه نێردراوه ته وه بۆ سه رهۆکایه تی. (2) پێشنييازە ياسا له لایه ن ژماره ی ياسایی په ره له مانتاران پێشکه شکارون، به لام حکومه ت پێشتر داوای گێراندنه وه یانی کوردبوو، بۆیه ئاراسته ی حکومه ت کراونه ته وه. ئه وه ی لیژنه دا تیبینی ده کریت، بریتیه له وه ی تا کردنه وه ی وه رزی پاییزه ی خوولی په ره له مانیش، حکومه ت هه چ پرۆژه ياسایه کی بۆ په ره له مان نه نار دووه تا وه کو کاری له سهه بکریت.

دانیشتنی ژماره (1) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رهۆژی (2019/9/17) دا، به ره پوه چوو. له م دانیشتنه دا پێشنياز ی هه موار کردنه وه ی په یره وی ناوخوا ی په ره له مان ی کوردستان خرایه روو، له گه ل خویندنه وه ی یه که م بۆ (6) پشنيازی ياسایی که ئیمزای ژماره ی پيوستی په ره له مان تاري له سهه کۆکراوه ته وه. پێشنييازە ياساکان بریتی بوون له (به رکاردن و هه مواری ياسای به ره نگار بوونه وه ی قاچاغیکردن به نه وت و به رووبومه کانی ژماره 41 ی سالی 2088). پێشنييازە ياسای (به رکاردنی ياسای فیدرالی پاراستنی به ره مه عیراقیه کان ژماره 11 ی سالی 2010 ی هه موارکراو). پێشنييازە ياسای (پیکهستن و یه که مستنی عه له وکان). پێشنييازە ياسای (به رکاردنی ياسای فیدرالی واژووی ئه لیکترۆنی و مامه له ئه لیکترۆنیه کان ژماره 78 ی سالی 2012). پێشنييازە ياسای (به رکاردن و هه مواری ياسای گرته ی مایه ی قاچاغ و قه ده غه کراو بۆ ئالوگۆرکردن له بازاره نیوخویه کان ژماره 18 ی سالی 2088 ی هه موارکراو). پێشنييازە ياسای (به رکاردن و هه مواری ياسای هاورده و فره شتنی به ره مه نه وتیه کان ژماره 9 ی سالی 2006).

دانیشتنی ژماره (2) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رهۆژی (2019/9/25) دا، به ره پوه چوو. له م دانیشتنه دا خویندنه وه ی دووه م بۆ پێشنيازی هه موار کردنه وه ی په یره وی ناوخوا ی په ره له مان ی کوردستان کرا.

دانیشتنی ژماره (3) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په ره له مان ی کوردستان، له رهۆژی (2019/9/29) دا، به ره پوه چوو. له م دانیشتنه دا ده نگدان له سهه هه مواری یه که می په یره وی ناوخوا ی په ره له مان ی کوردستان کرا.

خویندنه ووهیهك بۆكارهكانی پەرلهمانی كوردستان له ماوهی سالی یه كه میدا

1) پەرلهمانی كوردستان له ماوهی یهك سالدا (2018/9/30 – 2019/9/30)، ته نیا دوو یاسای دهرکردوه، كه بریتی بوون له یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) تایبته به كاراكردنه وهی دامه زراوهی سه رۆكایه تی ههریم و، یاسای ژماره (2) ی سالی (2019) تایبته به هه مواركردنه وهی یاسای پارێزگاكانی ههریمی كوردستان. یاسای یه كه م له لایهن دهستهی سه رۆكایه تی پەرلهمانه وه ئیمزاکراوه و بریاری ژماره (5) ی بۆ دهرچووه، چونكه ئه و كات سه رۆكایه تی ههریم هه لپه سیردرا بوو و، هیشتا سه رۆکی نوێ هه لته بژێردرا بوو. به لام، یاسای دووهم له لایهن سه رۆکی ههریمه وه ئیمزاکراوه.

2) پەرلهمانی كوردستان له ماوهی یهك سالدا، ته نیا (11) بریاری دهرکردوه. (6) بریاری تایبته بووه به پێكخستنی ئیش و كارهكانی خۆی و دانانی لیژنهكان و متمانه دان به ئه ندامی تازه له جیگای ئه وانیهی دهستیان له كاركیشاوه ته وه، هه لبژاردنی سه رۆکی تازهی پەرلهمان له جیگای سه رۆکی پێشوو، (1) بریاریشی تایبته بوو به درێژکردنه وهی خوولی به هارهی خۆی بۆ ماوهی دوو ههفته. (1) بریاری تایبته بووه به هه لبژاردنی سه رۆکی تازهی ههریم و، (2) بریاریشی تایبته بوون به ناوزه دکردنی سه رۆکی ئه نجوومهنی وهزیران و متمانه پیدانی. (1) بریاری تریشی تایبته بوو به دهستنیشانکردنی رۆژی جینۆسایدی ئێزدیهكان.

3) له گۆی ئه م (11) بریاره دا (1) بریار كه بریاری یه كه مه، به ئیمزای سه رۆکی (كاتی) ته مه ن بووه، بریارهكانی تر به ئیمزای سه رۆك یا جیگری یه كه می پەرلهمان بووه. له سه رده می سه رۆكایه تی د. قالا فه رید (7) بریار دهرکراوه، له سه رده می د. ریواس فایق (1) بریار دهرچووه، (2) بریاریش به ئیمزای هیمن هه ورامی جیگری یه كه می سه رۆك دهرچووه.

4) له ماوهی یهك سالدا، پەرلهمانی كوردستان ته نیا (14) دانیشتنی ئاسایی و، (3) دانیشتنی نا ئاسایی ئه نجامداوه.

5) له ماوهی یهك سالدا پەرلهمانی كوردستان خویندنه وهی ته نیا بۆ (10) پێشنیازی یاسایی کردوه، (2) له م پێشنیازانه بوونه ته یاسا، به لام (8) پێشنیازه كه یتر نه چوونه ته قۆناغی دهرچوون وهكو یاسا. هه مواركردنه وهی یاسای سه رۆكایه تی ههریم و،

هه‌موارکردنه‌وه‌ی یاسای ئه‌نجومه‌نی پارێزگاكان بوونه یاساو مه‌رسومیان پێده‌ركرا. به‌لام، پێشنيازه یاساییه‌كاني تری وه‌كو (مروّف سازی له‌هه‌ریمی كوردستان)، هه‌روه‌ها (به‌خواه‌نکردنی ئه‌و زه‌وییه‌نه‌ی زێده‌پۆییان له‌سه‌ر كراوه له‌سنوری شاره‌وانییه‌كان له‌هه‌ریمی كوردستان)، (به‌ركارکردن و هه‌مواری یاسای به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی قاچاغی‌کردن به‌نه‌وت و به‌رووبوومه‌كاني ژماره 41 ی سالی 2088)، (به‌ركارکردنی یاسای فیدرالی پاراستنی به‌ره‌مه‌ عێراقییه‌كان ژماره 11 ی سالی 2010 ی هه‌موارکراو)، (پێكخستن و یه‌كخستنی عه‌لوه‌كان)، (به‌ركارکردنی یاسای فیدرالی واژووی ئه‌لیكترۆنی و مامه‌له‌ ئه‌لیكترۆنییه‌كان ژماره 78 ی سالی 2012)، (به‌ركارکردن و هه‌مواری یاسای گرتنی مایه‌ی قاچاغ و قه‌ده‌غه‌كراو بۆ ئالوگۆپکردن له‌بازاره‌ نیوخۆیییه‌كان ژماره 18 ی سالی 2088 ی هه‌موارکراو)، (به‌ركارکردن و هه‌مواری یاسای هاوردو و فرۆشتنی به‌ره‌مه‌ نه‌وتییه‌كان ژماره 9 ی سالی 2006)، نه‌گه‌یشتونته‌ قۆناغی كۆتایی تاوه‌كو ببه‌ یاساو مه‌رسومیان پێده‌ربچیت.

هه‌سه‌نگاندنیك بۆ به‌ئینی هه‌لبژاردنه‌كاني چوار لیستی گه‌وره‌ی په‌رله‌مانی كوردستان

وه‌كو ئه‌وه‌ی له‌پێشه‌کی ئه‌م راپۆرتهدا ئاماژه‌مان بۆ کردووه، راپۆرتی چاودێری به‌ئینی هه‌لبژاردنه‌كان كه له‌لایه‌ن رێكخراوه‌كه‌مان به‌رپۆه ده‌چیت، ته‌نیا چاودێری چوار لیستی گه‌وره‌ی براوه‌ی هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی كوردستانی سالی (2018) ده‌كات، كه بریتین له‌لیستی پارتي، دیموکراتی كوردستان به (45) كورسی، یه‌كیتی نیشتمانی كوردستان به (21) كورسی، بزوتنه‌وه‌ی گۆپان به (12) كورسی، نه‌وه‌ی نوێ به (8) كورسی.

له‌كاتی پێداچوونه‌وه‌و به‌راوردکردنه‌وه‌ی یه‌ك سال ئیشکردنی په‌رله‌مانی كوردستان له‌گه‌ڵ به‌ئینه‌كاني هه‌لبژاردنی ئه‌م چوار لیسته‌دا، بۆ مان ده‌رده‌كه‌وێت ئه‌م چوار لیسته به‌ئین و به‌نامه‌ی هه‌لبژاردنیان نه‌نووسیوه، به‌لكو ئه‌وه‌ی به‌ناوی به‌نامه‌ی لیستی هه‌لبژاردن خستبوویانه‌ روو، به‌نامه‌ی کاری حكومه‌ت بووه، نه‌وه‌كو به‌ئینی هه‌لبژاردن بۆ لیستی‌کی په‌رله‌مانی، له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌شی هه‌ره‌ زۆری به‌نامه‌كان تاییه‌ته به‌کاری حكومه‌ت، نه‌وه‌كو به‌ئین بوو بی‌ت بۆ داڕشتنی یاسایی له‌په‌رله‌مانی كوردستاندا. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، ئیمه‌ لی‌ره‌دا یه‌كه به‌یه‌كه به‌ به‌نامه‌ی لیسته‌كاندا ده‌چینه‌وه‌ تاوه‌كو بزاین له‌ماوه‌ی سالی یه‌كه‌می ئیشکردنی په‌رله‌مانی

كوردستاندا، چەند بەلئىنجان جىبەجىكردووه. لەگەل ئەوئەشدا، لەكاتى پىداچوونەووهو خويندەنەووى بەرنامەو بەلئىنى ھەلئىزاردنى لىستەكاندا، تىببىنى ئەو دەكەين ئەو (8) پىشنىازە ياسايىھى لەماوھى يەك سالى تەمەنى پەرلەماندا خويندەنەووى يەكەمیان بۆ كراوھو، ھىشتا نەگەيشتوونەتە قوئاغى كۆتايى تاوھكو ببنە ياسا، بەشىوھىەك لەشىوھكان ئەگەر بەپوونىش نەبىت، بەلام لەنىو بەلئىنى ھەلئىزاردنى لىستەكاندا ئامازەيان بۆ كراوھ، لەبەرئەوھى نەچوونەتە قوئاغى كۆتايى و نەبوونەتە ياسا، بۆيە وا تەماشايان ناكەين كە بەلئىنى جىبەجىكراون، بەلكو تەنيا ھەولن بۆ جىبەجىكردى ئەم بەلئىنانە.

يەكەم: لىستى ژمارە (183) ى پارتى ديموكراتى كوردستان.

بەرنامەى لىستى پارتى لە (10) بەش پىكھاتووھ، ھەر بەشىك دابەش دەبىتە سەر چەندىن تەوھرو سىكتەرى جياواز بەجۆرىك بەرنامەكە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلئىنى ھەلئىزاردنى تىدايە كە ھەندىكيان جىبەجىكردىيان ئەستەمەو، ھەندىكى ترىشيان ھىچ پىوھندى بەپەرلەمانى كوردستانەوھ نىيە.

بەشى يەكەمى بەرنامەى لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان (10) بەلئىنى ھەلئىزاردن لەخۆ دەگرىت. بەشى دووھم (11) بەلئىنى تىدايەو، بەشى سىيەمىش (8) بەلئىن و، بەشى چوارم (3) بەلئىن و، بەشى پىنجەم (4) بەلئىن و، بەشى شەشەم (5) بەلئىن و، بەشى ھوتەم (5) بەلئىن و، بەشى ھەشتەم (6) بەلئىن و، بەشى نۆيىەم (4) بەلئىن و بەشى دەيەم (4) بەلئىن لەخۆ دەگرىت. كۆى بەلئىنەكانى پارتى ديموكراتى كوردستان بۆ دەنگدەرانى، برىتییە لە (60) بەلئىنى ھەلئىزاردن كە پىوئىست دەكات لەماوھى چوار سالى خوولى پىنجەمى ھەلئىزاردنى پەرلەمانى كوردستاندا جىبەجىيان بكات.

بەشىك لەم بەلئىنانە پىوھندىيان بەپەرلەمانى كوردستانەوھ نىيە، بەو مانايەى بەلئىن نىن بۆ دانانى ياسايەكى پەرلەمانى، يا دەرکردنى برىارىكى پەرلەمانى، بەلكو بەشىكن لەكارى حكومەت، وھكو دەزانىن جياوازی ھەيە لەنىوان بەلئىنەكانى ھەلئىزاردن كە لىستەكان بەدەنگدەرى خوئانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومەت كە لەلايەن ھاوپەيمانى حكومىيەوھ پىشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوھ.

بۇ نموونە، بەشىك لە بەلئىنەكانى لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان بۇ ھەلئىزاردنى پەرلەمان، برىتییە لەوانەى خوارەوہ:

- "جیبەجیكردى مادەى (140) ى دەستوروی پىداگیری لەسەر گەپاندنەوہى ھەموو ناوچە كوردستانییەكانى دەرەوہى ئدارەى ھەریم و دیاریكردى سنوورى كوردستان و كۆتاییهینان بەدواخستن و خۆدزینەوہ لەجیبەجیكردى".

- "پىكخستنى نوینەرایەتى و پەيوەندیەكان و گفئوگۆ لەگەل حكومەتى فیدرالى لەچارچىوہى دەستوردا".

- "كاركردن بۇ چارەسەركردى گرفتى ئاوارەكان بەگشتى و باشتركردى باروگوزەرانیان. ھاوكات ھەولدان و ھاوكارى لەگەل حكومەتى فیدرالى بۇ دابىنكردى سەقامگیری لەناوچەكانیان بەمەبەستى گەپانەوہیەكى شەرافەتمەندانەو سەربەرزانەو ژيانىكى ئاسوودە".

ئەم سى خالە نموونەییەكى زۆر بچوكن لەبارەى گشتگیری بەلئىنەكان و ئەستەمى جیبەجیكردىیان، چونكە پىوەندییان بەكارى پەرلەمانییەوہ نییەو بەرپرسیاریتى حكومەتى عىراقى و حكومەتى ھەریمی كوردستانە، بۆیە ئەو بەلئىنانەى لىستى (183) ى پارتى داویانەتە دەنگدەرانیان، بەشىكن لەكارنامەى حكومەت و پىوەندییان بەكارى پەرلەمانییەوہ نییە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە بریتین لە (ياسادانان، پەسندكردى بودجەو حیساباتى كۆتایى، چاودىرى كارى حكومەت). بۆیە جگە لەم تىبىنییانە لەبارەى بەلئىنەكان، ئىستا بەچەند خالىك پادەى جیبەجیكردى بەلئىنەكانى لستى پارتى دەخەینە پروو:

1) لەماوہى یەك سالى تەمەنى خوولى پىنجەمى پەلەمانى كوردستاندا، لىستى پارتى ديموكراتى كوردستان ھىچ یەككە لەم (60) بەلئىنەى جیبەجى نەكردووەو بەدینەھىناوہ كە لەكاتى ھەلئىزاردنەكاندا بانگەشەى بۇ كردووە.

2) كار بۇ جیبەجیكردى یەككە لەم بەلئىنانە كراوہ كە تايبەت بوو بە "نوسینەوہى دەستورویكى كوردستانى ھاوچەرخ، كە ببیتە مەرچەى چارەى گرفتهكان و گریبەستىكى كۆمەلایەتى سیاسى، كە مافى ھەموو پىكھاتەكانى كوردستان دەستنییشان و دابىن بكات". بۇ جیبەجیكردى ئەم بەلئىنە لىستى پارتى لەسەر ئاستى دەستەى سەرۆكایەتى سەرۆكى پەرلەمان ھەنگاویكى ھاویشتووە، بەلام ھەنگاوەكە لەسالى

یەكەمدا زۆر لەسەر تادایەو، دیار نییە كەى دەگاتە قۆناغى كۆتایى كە بریتىیە لەپەسندکردنى دەستوورو ئەجامدانى پىفراندۆم لەبارەىەو. بۆیە ئەگەرچى كاری بۆ كراوە، بەلام جیبەجى نەكراوە.

(3) یەكێك لەبەلێنە گرنگەكانى لیستى پارتى، بریتىیە لەداننان بەوہى چوار سالە بودجە لەكوردستاندا نەبوو، بۆیە جەخت لەوہ دەكاتەوہ كە پىویستە "جاریكى دیکەو بەپىی ئەولەویبەتى سىكتەرە ھەرە پىویستەكان و بۆ خزمەتى پرۆسەى گەشەپىدان و لەبەرژوہەندى خەلكى كوردستان و كەمكردنەوہى خەرجیەكان گەلالە بكرىت". ئەم بەلێنەش لەمیانەى كارکردنى پەرلەمان لەسالى یەكەمدا جیبەجى نەكراوە تا ئىستا پەرلەمان ھىچ بودجەىەك و حیساباتیكى كۆتایى لەلایەن حكومەتەوہ پىنەگەشتووہ.

دووہم: لیستى ژمارە (105) ی یەكیى نىشتیمانى كوردستان.

بەرنامەى لیستى یەكیى لە (5) بەش پىكھاتووہ، ھەر بەشێك دابەش دەبیتە سەر چەندىن مادەو سىكتەرى جیاواز، بەجۆرىك بەرنامەكە ئەوہندە فراوانەو ئەوہندە بەلێنى ھەلژاردنى تىدایە كە ھەندىكىان جیبەجىكردنىان ئەستەمەو، ھەندىكى تریشیان ھىچ پىوہەندى بەكارى پەرلەمانى كوردستانەوہ نییە.

ئەو بەلێنانەى یەكیى بەدەنگدەرانى خۆیداوہ، بریتىیە لەپىشەكیەكى (9) خالى، ئىنجا لەبەشى یەكەمدا (17) بەلێنى ھەلژاردنى بەدەنگدەرانى خۆیداوہو، لەبەشى دووہمیشدا (9) بەلێن ھەیەو، لەبەشى سىیەمیشدا (33) بەلێن دراوہو، لەبەشى چوارەمیشدا (80) بەلێن و بەشى پىنجەمیش (35) بەلێن لەخۆ دەگرىت. بەم شىوہىە كۆى گشتى بەلێنەكانى لیستى (105) ی یەكیى نىشتیمانى كوردستان دەگاتە (183) بەلێن.

بەشێك لەم بەلێنانە پىوہەندىیان بەپەرلەمانى كوردستانەوہ نییە، بەو مانایەى بەلێن نىن بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەركردنى پىاریكى پەرلەمانى، بەلكو بەشێكن لەكارى حكومەت، وەكو دەزانىن جیاوازی ھەیە لەنىوان بەلێنەكانى ھەلژاردن كە لیستەكان بەدەنگدەرى خۆیانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومەت كە لەلایەن ھاوپەیمانى حكومییەوہ پىشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوە.

بۇ نمونە، بەشىك لەبەلئەكانى لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان بۇ ھەلئەزاردنى پەرلەمان، برىتتېيە لەوانەى خوارەوہ:

- "كارکردن بۇ ديارىکردنى سنوورى باشوورى كوردستان، بەجئبەجئىکردنى مادەى (140) ى دەستوورى عئراقى فیدرال".

- "ئەنجامدانى سەرژمئىرى گشتى لەعئراق و ھەرئىمى كوردستان".

- "دەسپئىکردنەوہى بربارى پئیدانى سلفەى عەقار".

ئەم سى خالە، نمونەيەكى زۆر بچوكن لەبارەى گشتگىرى بەلئەكان و ئەستەمى جئبەجئىکردنىان، چونكە پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيەو بەرپرسىارىتتى حكومەتى عئراق و حكومەتى ھەرئىمى كوردستانە، بۇيە ئەو بەلئەكانەى لىستى (105) ى يەكئىتى داويانەتە دەنگدەرانىان، بەشىكن لەكارنامەى حكومەت و پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە برىتتن لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حىساباتى كۆتايى، چاودئىرى كارى حكومەت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئەكانى لىستى يەكئىتى لەھەندئىك خالدا، نزيكن لەوہى بەلئىنى ھەلئەزاردنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارشتنى ياساى تازەو، ھەموارکردنەوہى ھەندئىك ياساى پئىشتر، ئەوہش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانىيە.

جگە لەم تئبىنىيانە لەبارەى بەلئەكان، ئئستا بەچەند خالئىك رادەى جئبەجئىکردنى بەلئەكانى لىستى يەكئىتى دەخەينە روو:

1) لەماوہى يەك سالى تەمەنى خوولى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستاندا، لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان لەكۆى (183) بەلئىن كە بەدەنگدەرانى خۆيدا بوو، تەنيا يەك بەلئىنى بەشئوہيەكى تەواو جئبەجئىکردوہ، كە برىتى بوو لەبەجئىئوسايد ناساندنى تاوانەكانى دەولەتى ئىسلامى بەرانبەر بەئىزىدييەكان. ئەم بەلئىنە لەدانىشتنى ژمارە (3) ى نا ئاساى سالى يەكەم لەخوولى ھەلئەزاردنى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەرۆژى (2019/8/3) دا، بەربارى ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تئيدا پەرلەمانى كوردستان بربارىدا رۆژى (8/3) ى ھەموو سالىك، بەرۆژى جئىئوسايدى ئىزىدييەكان لەسەر دەستى دەولەتى ئىسلامى ديارى بكرئت.

2) كار بۇ جئبەجئىکردنى يەكئىك لەبەلئەكانىترئش كراوہ كە تايبەت بوو بە "وہگەرئخستنى دؤسىەى دەستوورو پەسندکردنى دەستوورئكى ھەمئشەيى بۇ ھەرئىمى كوردستان". بۇ

جیبە جیڭکردنی ئەم بەلئینه، لیستی یەکییتی لەسەر ئاستی دەستەئە سەرۆکیاھتی پەرلەمان ھەنگاویکی ھاویشتوو، بەلام ھەنگاوەکە لەسالی یەکەمدا زۆر لەسەرەتادایەو، دیار نییە کە دەگاتە قوناغی کۆتایی کە بریتییە لەپەسندکردنی دەستووڕو ئەنجامدانی ریفراوندۆم لەبارەییو، بۆیە ئەگەرچی کاری بۆ کراوە، بەلام جیبەجی نەکراوە.

(3) یەکیک لەو بەلئینانەئە کە لیستی یەکییتی بەدەنگدەرانى خۆیدا بوو، بریتی بوو لە "نەهیشتنی پاشەکەوتی مووچەو پابەند بوون بەپێدانی مووچەئە مانگانە وەکو ئیستیحقاقیکی وەزیری لەنیویشیاندا مووچەئە خانەنشیان و بەسالآچوووان و مامۆستایان و فەرمانبەران، گەڕاندنەوہی تەواوی مووچە پاشەکەوتکراوەکانیان". بەشیکى ئەم بەلئینە لەسالی یەکەمى تەمەنى پەرلەمانى کوردستاندا بەدیھاتووہو جیبەجیڭکراوە کە بریتی بوو لەھەلۆھشاندنەوہی سیستەمى پاشەکەوتکردنی مووچە. بەلام، بەشیکى تری ئەم بەلئینە ھیشتا جیبەجی نەکراوە کە تاییبەتە بەگێرانیوہی مووچە پاشەکەوتکراوەکان.

سێیەم: لیستی ژمارە (148) ی بزوتنەوہی گۆران.

بەرنامەئە لیستی بزوتنەوہی گۆران لە (4) تەوہر پیکھاتووہ، ھەر تەوہریک دابەش دەبیتە سەر کۆمەلئیک بەش و سیکتەری جیاواز، بەجۆریک بەرنامەکە ئەوہندە فراوانەو ئەوہندە بەلئینی ھەلبژاردنی تیدایە کە ھەندیکیان جیبەجیڭکردنیان ئەستەمەو، ھەندیکى تریشیان ھیچ پێوہندی بەکاری پەرلەمانى کوردستانەوہ نییە.

ئەو بەلئینانەئە بزوتنەوہی گۆران بەدەنگدەرانى خۆیداوہ، ئینجا لەتەوہری یەکەمدا (33) بەلئینی ھەلبژاردنی بەدەنگدەرانى خۆیداوہو، لەتەوہری دووہمیشدا (72) بەلئین ھەییو، لەتەوہری سێیەمیشدا (56) بەلئین دراوہو لەتەوہری چوارەمیشدا (67) بەلئینی ھەلبژاردن لەخۆ دەگریت. بەم شیوہیە کۆئى گشتى بەلئینەکانى لیستی (148) ی بزوتنەوہی گۆران، دەگاتە (228) بەلئین، بەزۆرتەئە بەلئینی ھەلبژاردنی نیو چوار لیستە سەرەکییەکەئە پەرلەمان دادەنریت.

بەلئینەکانى ھەلبژاردنی لیستی بزوتنەوہی گۆرانیش ھەر وەکو بەلئینەکانى لیستی پارتى و یەکییتی، بەشیکى زۆرى ئەم بەلئینانەئە پێوہندیان بەپەرلەمانى کوردستانەوہ نییە، بەو مانایەئە بەلئین نین بۆ دانانى یاسایەکی پەرلەمانى، یا دەرکردنی بپاریکی پەرلەمانى، بەلکو بەشیکن لەکاری حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی ھەییە لەنیوان بەلئینەکانى ھەلبژاردن کە لیستەکان

بەدەنگدەرى خۆيانى دەدەن، لەگەڵ بەرنامەى حكومت كە لەلایەن ھاوپەيمانى حكومىيەوھ پيشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوھ .

بۇ نمونە، بەشيك لەبەلئىنەكانى لىستى بزوتنەوھى گۆران بۇ ھەلئىزاردنى پەرلەمان، برىتییە لەوانەى خوارەوھ :

- "پیداگیرى لەسەر چارەسەرکردنى كيشەى ناوچە دابراوھكان بەپى ستراتىژیەكى نىشتىمانى و بەپشتبەستن بەدەستوورو بەلگەنامەو راستییە میژووی و جوگرافییەكان، بەتایبەت پرسى كەركوك و چارەسەرکردنى بەگوێرەى مادەى (140) ى دەستوورى عىراق".

- "دامەزراندنى دەستەيەك بۇ گىرپانەوھى ئەو پارانەى بەناياسایى براونەتە دەرەوھى ھەریم".

- "لەماوھى يەك مانگدا خاوەندارىتى ھەردوو پالاوگەى بازىيان و كەلەكە بدرىتەوھ بەحكومەتى ھەریم".

- "سپاردنى پرسى پەسندکردنى بودجە بەپەرلەمان".

ئەم چوار خالە، نمونەيەكى زۆر بچووكن لەبارەى گشتگیرى بەلئىنەكان و جیبەجى نەکردنیا، چونكە بەشيكیان پىوھندييان بەكارى پەرلەمانییەوھ نىیەو بەرپرسىارىتى حكومەتى عىراق و حكومەتى ھەریمی كوردستانە، پرسى بودجەش تا ئىستا دواى يەك سال لەھەلئىزاردنى پەرلەمان نەھاتۆتە پەرلەمان، بۆیە بەشيكى زۆر لەو بەلئىنەى لىستى (148) ى بزوتنەوھى گۆران داویانەتە دەنگدەرانیا، بەشيكن لەكارنامەى حكومت و پىوھندييان بەكارى پەرلەمانییەوھ نىیە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوھ كە بریتین لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حىساباتى كۆتایى، چاودىرى كارى حكومت). لەگەڵ ئەوھشدا، بەلئىنەكانى لىستى گۆران لەھەندىك خالدا، نزیكن لەوھى بەلئىنى ھەلئىزاردنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارپشتنى ياساى تازە، یا ھەمواركدنەوھى ھەندىك ياساى پيشتر، ئەوھش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانییە .

جگە لەم تىبىنیا، لەبارەى بەلئىنەكان، ئىستا بەچەند خالێك رادەى جیبەجىکردنى بەلئىنەكانى لىستى گۆران دەخەینە روو:

1) له ماوهی یه ك سالی ته مه نی خوولی پینجه می په له مانى كوردستاندا، لیستی بزوتنه وهی گۆران هیچ یه كك له م (228) به لئینه ی جیبه جی نه كردووه و به دینه هیناوه، كه له كاتی هه لباردنه كاندا بانگه شه ی بو كردووه.

2) كار بو جیبه جی كردنی یه كك له به لئینه كانی بزوتنه وهی گۆران كراوه كه تایبته بوو به پرسى "ده ستوورو په سندر كردنی ده ستووریكى هه می شه یی بو هه ری می كوردستان". بو جیبه جی كردنی ئەم به لئینه، له سه ر ئاستی سه رۆكایه تی په رله مان هه نگاویكى بچوك هاویش تراوه، به لام هه نگاوه كه له سالی یه كه مدا زۆر له سه ره تادایه و، دیار نییه كه ی ده گاته قوناغی كۆتایی كه بریتیه له په سندر كردنی ده ستوورو ئەنجامدانى ریفرا ندۆم له باره یه وه. بۆیه ئەگه رچى كارى بو كراوه، به لام جیبه جی نه كراوه.

3) له سه ر پرسى هه لگرتنى پاشه كه وتى مووچه ش كه یه كك بوو له به لئینه كانى لیستی گۆران و به ده نگرانی خۆیدا بوو، به شیكى ئەم به لئینه له سالی یه كه می ته مه نی په رله مانى كوردستاندا به دیهاتووه و جیبه جی كراوه، كه بریتى بوو له هه لوه شاندرنه وه ی سیسته می پاشه كه و تگردنی مووچه. به لام، جیبه جی كردنی ئەم به لئینه پیوه ندى به لیستی گۆرانه وه نه بوو، به لكو له لایه ن كابینه ی پیشتر بریاری له باره یه وه درابوو، كه گۆران به شداری تیدا نه بوو، بۆیه ئەگه ر ده سكه وتیك لیڤه دا هه بوو بیته، بو گۆران نه بووه هی پارتی و یه كیتى بووه وه كو دوو هاوبه ش له حكومه تی پیشتردا.

چوارهم: لیستی ژماره (134) ی نه وه ی نوئى.

به رنامه ی لیستی نه وه ی نوئى له سه ر شیوه ی نامیلکه یه كى قه باره مامنا وه ندى (150) لاپه ره ییدایه و له پیشه كیه ك و (50) به لئینی هه لباردن پیکهاتووه و ئاماژه بو ئەوه شكاروه كه ئەوه به رنامه ی چوار ساله. هه ر به لئینیك له م به لئینه به وردنه كارى زۆره وه نوسراونه ته وه و، به رنامه و به لئینه كانیش زۆر به یان پیوه ندى یان به لایه نی ئابوورى و پیشه سازى و بازرگانى و بانكیه وه هه یه، به جۆریك به رنامه كه ئەوه نده فراوانه و ئەوه نده به لئینی هه لباردن تیدا یه كه هه ندیکیان جیبه جی كردنیان ئەسته مه و، هه ندیکى تریشیان هیچ پیوه ندى به كارى په رله مانى كوردستانه وه نییه.

ئەو بەلئىنانەى نەوہى نوئى بەدەنگدەرانى خۆیداوہ، ھەر وەکو بەلئىنى لیستی پارتى و یەكئىتى و گۆران، بەشىكى زۆرى ئەم بەلئىنانەیان پىوہندییان بەپەرلەمانى كوردستانەوہ نىیە، بەو مانایەى بەلئىن نین بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەرکردنى بپاریكى پەرلەمانى، بەلكو بەشىكن لەكارى حكومت، وەكو دەزانین جیاوازی ھەيە لەنیوان بەلئىنەكانى ھەلبژاردن كە لیستەكان بەدەنگدەرى خۆیانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومت كە لەلایەن ھاوپەیمانى حكومییەوہ پيشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوہ.

بۆ نمونە، بەشىك لەبەلئىنەكانى لیستی نەوہى نوئى بۆ ھەلبژاردنى پەرلەمان، بریتىیە لەوانەى خوارەوہ:

- "پەخساندى 150,000 ھەزار ھەلى كاری نوئى".
- "دابىنکردنى 24 كاتژمىر كارەباى بەردەوام بۆ ھاولاتیان"
- "دروستکردنى 20 بەنداو لە ھەرئىمى كوردستان".
- "دروستکردنى 20 نەخۆشخانەى 200 قەپەوئەلەى".
- "دروستکردنى سى پالاوگەى نوئى لە ھەرئىمى كوردستان".
- "ناشتنى 80 ملیون نەمام و بەرزکردنەوہى پىژەى سەوزایى".
- "كەمكردنەوہى قوربانىیانى پروداوہكانى ھاتوچۆ".
- "دامەزاندنى سى بانكى ئەھلى گەرە لە ھەرئىمى كوردستان".
- "بەرزکردنەوہى توانای بەرھەمھێنانى چیمەنتۆ بۆ 10 ئەوہندە".

ئەم نۆ خالەى لێرەدا خراونەتە پروو، نمونەيەكى زۆر بچووكن لەبارەى گشتگىرى بەلئىنەكان و ئەستەمى جىبەجىكردنەیان، چونكە بەشىكیان پىوہندییان بەكارى پەرلەمانىیەوہ نىیەو بەرپرسىارىتى حكومەتى عىراق و حكومەتى ھەرئىمى كوردستانە، بەشىكى تریشیان راستەوخۆ پەيوەستن بەكارنامەى حكومت و پىوہندییان بەكارى پەرلەمانىیەوہ نىیە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە بریتىن لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حیساباتى كۆتایى، چاودىرى كاری حكومت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئىنەكانى لیستی نەوہى نوئى لەھەندىك خالدا، نزیكن لەوہى بەلئىنى ھەلبژاردنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر داپشتنى ياسای تازە، یا ھەمواركردنەوہى ھەندىك ياسای پيشتر، ئەوہش بنەماى سەرەكى كاری پەرلەمانىیە.

جگه له م تیبینیانیه له باره ی به لینه کان، ئیستا به چهند خالیك راده ی جیبه جیکردنی به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ ده خهینه روو:

1) له ماوه ی یه ک سالی ته مانی خوولی پینجه می په له مانی کوردستاندا، لیستی نه وه ی نوئ هیچ یه کیك له م (50) به لینه ی جیبه جی نه کردوووه به دینه هیناوه، که له کاتی هه لباردنه کاندایانگه شه ی بو کردوووه.

2) له سه رپرسی "نه هیشتنی قهیرانی مووچه و گپرانه وه ی مووچه ی ته واری فه رمانبه ران" که یه کیك بوو له به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ و به دهنگده رانی خویدا بوو، به شیکی ئه م به لینه له سالی یه که می ته مانی په رله مانی کوردستاندا به دیهاتوووه و جیبه جیکراوه، که بریتی بوو له هه لوه شانده وه ی سیسته می پاشه که وتکردنی مووچه . به لام، جیبه جیکردنی ئه م به لینه پیوه ندی به لیستی نه وه ی نوئ نه بوو، به لکو له لایه ن کابینه ی پینشتر بریاری له باره یه وه درابوو، که نه وه ی نوئ به شداری تیدا نه بوو، بویه ئه گه ر ده سکه وتیک لیردها هه بوو بیئت، بو نه وه ی نوئ نه بووه و، هی پارتی و یه کیتی بووه وه کو دوو هاوبه ش له حکومه تی پینشوودا.

کو تایی

له باره ی ریکخراوی لیکۆلینه وه و گه شه پیدانه وه (RDO)

ریکخراویکی ناوخوی سهر به خوی نا حکومییه، ئیش له سه ر لیکۆلینه وه و گه شه پیدان له هه ریمی کوردستان ده کات و، له سالی (2011) دامه زراوه و، تا ئیستا ئه م چالاکیانیه ی خواره وه ی ئه نجامداوه:

- راپرسی له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان هاوینی سالی (2011).
- راپرسی دووه م له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان سه ره تای سالی (2012).

- پروژەى پاهىنانى پۇرنامە نووسانى گەنج لەشارى ھەولپىر بۇ ماوەى يەك ھەفتە، بەھابەشى لەگەل پىكخراوى (گەياندن) و ھاوکارى وەزارەتى پۇشنىبىرى حكومەتى ھەرىمى كوردستان لەسالى (2012).
- پروژەى تواناسازى سەركردەى گەنجى ژنان بەھاوکارى پىكخراوى (گەياندن) لەشارى ھەولپىر سالى (2012).
- چاودپىركردنى پروژە بىپارى (1) سالى (2012) كە ناسراو بەبىپارى (17) خالى پەرلەمانى كوردستان لەسالى (2012 - 2013)، بەھاوکارى پىكخراوى (NED) سى ئەمرىكى.
- پروژەى چاودپىركردنى بەلئىنى لىستە براوكانى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان سالى (2013).
- جىبەجىكردنى پروژەى لىكۆلئىنەو ھەگەشەپىدانى كچانى تەمەن (12 - 16) سال، بەھابەشى (ICDW) و بەپالپىشتى فەرمانگەى پىكخراوكان لەكوردستان لەسالى (2013 - 2014).
- جىبەجىكردنى تواناسازى كچانى ئىزىدى لەبوارى فۇتوگرافى لەكەمپى خانكى شارى دەھوك، بەپالپىشتى (UNICEF) و حكومەتى ئىتالى لەسالى (2015).
- بەشدارىكردن وەكو چاودپىرى نىودەولەتى لەھەلبژاردنى سەرۇكاىەتى تونس لەسالى (2015).
- جىبەجىكردنى پروژەى تواناسازى مېدىيى كچانى ئىزىدى و دۇكىومىنتكردنى پروژەى بونىدانانى ئاشتى لەنەينەوا بەھاوکارى (UNDP) و (UPP) لەسالى (2016).
- جىبەجىكردنى (3) وۆركشوپ و (5) پىشانگای فۇتوگرافى بۇ كچانى ئىزىدى لەزانكۆى ئەمرىكى لەسلىمانى و لەفەرەنساو لەئىتالىا، بەھاوکارى (UNICEF) لەسالى (2016) - 2017) دا.
- جىبەجىكردنى وۆركشوپ و ئامادەكردنى لىكۆلئىنەو ھەيك لەبارەى دەرھاویشتە ساسىيەكانى پىفراندۆم لەسەر ھەرىمى كوردستان، پىشھات و دەرڤەت و ئاستەنگەكان و، ناردنى بۇ ھەر سى سەرۇكاىەتییەكەى ھەرىم لەھاوینى سالى (2017) لەشارى سلىمانى، بەھاوکارى پىكخراوى (PAO).

- جیبەجیڭکردنی وۆرکشۆپ و ئامادەکردنی لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ئابوورییەکانی ریفرانڈۆم لەسەر ھەریمی کوردستان، پێشھات و دەرفەت و ئاستەنگەکان و، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەھاوینی سالی (2017) لەشارى سلیمانی، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی پرۆسەى ریفرانڈۆم لەھەریمی کوردستان سالی (2017)، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی ئەنجومەنى نوینەرانى عێراق لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/5/12) دا، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستان لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/9/30) دا، لەچوارچێوەى تۆرى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆرى ھاوپەیمانى کەمینەکان لەعێراقدا) لەبارەى ئایینی زەردەشتى لەسالی (2018).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لە(29) چاکسازی لە (11) شارى عێراق و، نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆرى دادپەرورەى بۆ بەندییەکان لەعێراق)، لەبارەى گەپانەوہ بۆ سەر تاوان لەعێراقدا لەسالی (2018).
- ئامادەکردنی راپرسى و لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ساسییەکانى بەشداری نەکردنی یەکیى نیشتمانى کوردستان لەھەلبژاردنی سەرۆکی ھەریمی کوردستاندا، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لەنیو چاکسازییەکان و، نووسینی لیکۆلنەوہیەک لەبارەى ئالوودە بوون بەمادەى ھۆشبەر لەھەریمی کوردستان و چاپکردنی وەکو کتیبیک لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- چاودێریکردنی رادەى جیبەجیڭکردنی بەلینی لیستە براوہکانى ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستانى سالی (2018)، لەماوہى یەک سالدا.